

ЗА НРАВСТВЕНИТЕ УСТОИ НА ЖИВОТА

(„Прощаване с Матъора“ и „Пожарът“ на В. Распутин)

АСЯ КУЛЕВА

Ако разглеждаме в една равнина на изследване двете повести на В. Распутин „Прощаване с Матъора“ (1976) и „Пожарът“ (1985), откриваме комплексни смислови единства, обединени от диахронния поток на събитията, които се дешифрират взаимно. Самият автор признава, че „Пожарът“ може да се разглежда като продължение на повестта за последните дни на Матъора, което разкрива съдбата на бившите жители на едно „удавено“ село и очертава жизнената орбита на така наречените „наводнени граждани“¹ след двадесет години. Това сравнително изследване се налага не от външна близост или еднотипна събитийна основа, а от разкрития цялостен комплекс от съответствия и несъответствия, който определя изофункционалността на двата текста.

„На Матъора вече не трябва да се връщаме — островът е потопен — споделя писателят. — Очевидно ще се наложи заедно с жителите на селото, които са ми скъпи, да се преселя в новото селище и да видя какво ще стане там с тях.“² От решаващо значение е не това, че в едната повест се разказва за обречеността на острова Матъора, а в другата — за зялатаото село Егоровка, разположено също на Ангара, или това, че героите са други, а основната житейска ситуация — на онези, които преживяват гибелта на родното огнище. Това, което остава недовършено и недоизказано в „Прощаване с Матъора“, авторът решава да разкрие по-нататък в най-новата повест „Пожарът“.

Какво губи и какво печели човек след раздялата с родното? Какво трябва да остави в миналото и какво да съхрани от родовата памет на дедите? Как да запази своя вътрешен нравствен ориентир и да намери „вярната посока на своето си място“?³ Това са глобалните въпроси, които се поставят в двете сравнявани творби. Това, което за Даря, Павел, Сима, Катерина и другите герои от „Прощаване с Матъора“ е мъчително очакване, за Иван Петрович, Афоня Бронников, Хампото от най-новата повест е вече минало. Распутин не се спира обстойно върху миналия живот на своите герои. В „Пожарът“ той анализира предимно промените, настъпили в тяхното нравствено битие в новото селище, където те се опитват да изградят нов живот върху нова почва. Използвайки принципа на полистадиалното описание, авторът естествено и равномерно прелива нравствено-психологическите ядра в двете повести, като става динамична смяна на елементите, обхванати от категориите „ядро“ и „периферия“. Съдържанието на ядрото в повестта „Прощаване с Матъора“, например образът на Даря и нейната функция на пазителка на родовата памет, в новата по-

¹ В. Р а с п у т и н. Избрано в два тома. Т. 1. С., 1983, с. 304. Следващите цитати са направени по това издание на повестта „Прощаване с Матъора“ и страниците ще бъдат указвани в текста.

² В. Р а с п у т и н. Не мог не проститься с Матери. — Литературна газета, № 11, 16. 11. 1977.

³ В. Р а с п у т и н. Пожарът. — Съвременник, 1985, № 3, с. 131. По-нататък страниците на цитатите от тази повест ще бъдат указвани непосредствено в текста.

вест става елемент на периферията. А елементите, които са били в периферията на първата повест, например промените в духовното битие на Павел Пинигин и „преселниците“ на другия бряг, стават ядро на повестта „Пожарът“, прекодирано в съдбата на главния герой Иван Петрович. Тези най-общо дадени примери определят структурата на повествованието в двете творби като динамична и многозначна. Авторът противопоставя нравствените алтернативи на живота в родното село на промените, настъпили в нравственото съзнание в резултат на измененията в жизнената орбита на новото селище.

Старицата Даря е неотделима от Матъора. Загине ли островът, свършва и нейният живот. Вплетена дълбоко в нишките на живота на острова, тя се чувствава отговорна за това, което ще остане след потопяването му в паметта на другите. Верен на народнопесенната традиция, В. Распутин и в тази творба отрежда на жената съдбата на пазителка и продължителка на родовите императиви, т. е. на спомена за родното. Като такава Даря изпълнява функцията на съдник на всичко, което става на острова. Запазила своята безкомпромисна нравствена чистота през целия си живот, тя добива правото да напомня, отсъжда и наказва, заемайки особено междинно място по вертикалата на живота. „Аз вече не съм на земята, ни на небето, а съм като окачена между небето и земята: сичко виждам, а не мога да разбера кое накъде е. Людете съдя, а кой ми е дал туй право?“ (419) Като подлага на преценка целия свой живот и като вижда близкия край на Матъора и на себе си, тя разбира, че нейните функции в земното битие още не са изчерпани. Като основна представителка на родовата общност и на целия живот на острова, тя трябва до края да изживее мъчителната участ — да види гибелта на Матъора, за да може да направи равностметка пред своите предци за всичко, което е станало и което самата тя е сторила. Едва тогава ще стигне до цялата истина за смисъла на битието. А сега тя трябва да изпълни отредената ѝ участ и да се опита да предаде това, което е получила от своите предци, цялата ценностна система, която ще осмисли живота на потомците или поне ще направи общуването между тях по-пълнокръвно.

„Истината е в паметта. Който няма памет, няма и живот“ (450). Родовата памет е обединяващото ядро на човешката общност, суперсистема, която е симбиоза от самостоятелни системи, сложили се в диахронния поток на битието. Тя изисква установяването на този информационен резервоар в колективното съзнание на хората. Родовата памет е форма на съществуване на колективното съзнание наред с митичното и историческото съзнание. Тя е основа за запазването на човешката общност като такава и загубата или съзнателното ѝ потъпкване водят до трайно деформиране на вътрешното пространство на всеки човек така, както е показано това в повестта „Пожарът“. Родовата памет е отговорност пред децата и задължение пред идващите поколения. Тя е върховен съдник на човека и неговите дела. Тя съхранява индивида през вековете. „Живееш ден до пладне, що да не прекараш живота си свястно, да не помислиш, с какво ще те запомнят хората. А паметта си-ничко помни, сичко държи и капчица няма да изгърве“ (407). Паметта е тази, която осмисля живота на всеки човек. Тя е гаранция за съществуване в диахронния поток на битието. Ако човекът не се чувствава отговорен пред нея, животът му се деформира и обезсмисля.

Изправени пред трагичната участ да напуснат своето родно място, бившите вече жители на Матъора трябва да запазят нравствените императиви от родовата памет, за да защитят своята същност като хора. Загубвайки своя роден корен, те не трябва да прекъсват родовата нишка, която ще ги задържи в буйния поток на времето и ще установи тяхното място в него. Защото човекът пуска корени там, където се труди, но не може да се задържи на тази земя, без да съхрани общностните връзки с останалите индивиди. До тази истина достига Даря и това се опитва да предаде на своя син и на останалите жители на острова. Това открива и героят от най-новата повест на В. Распутин, съпоставяйки своя живот с този на неговия син, намерил своето място в човешката общност в друго селище.

Особена функция в опазването на родовата памет и духовните устои на човека изпълняват гробовете на прадедите. Те са като постоянно напомняне за отговорността на човека не само пред себе си, но и пред отминалите и бъдните поколения. Затова с такава неподозирана сила и упорство ги защитават стариците от нашествието на „палджините“. Гробовете са корени, устои, смисъл на миналия живот и оправданне на всички действия и цялата жизнена орбита на останалите живи. Те напомнят за отговорността на всеки човек пред времето. Затова Даря толкова държи на тях и не може да допусне мисълта, че ще замине без тях: „Та как може без родовите гробчета?“ (440) Това настоятелно напомняне е непонятно за внука на старицата Андрей. Откъснал се от родовата верига, започнал живот в друго русло на живота, Андрей остава нечувствителен към нравствените императиви на родовата памет и стига до престъплението според представите на Даря, да участва, макар и косвено, като строител на ВЕЦ, в заливането на родното място. Това наранява дълбоко Даря и тя се смята виновна за прекъсването на родовата памет: „С отворени очи ще умра, дето се откажа от вас (от покойниците — б. м., А. К.), дето баш при мен, не при друг някой ще се пресече коренът ни и ще го завлече. . . Пък аз, безбожницата, друго поселение ще начена. Кой ще ми прости таквоща нещо?“ (447) Своята вина старицата осезава почти физически, тя ясно вижда съда, който я чака след смъртта, и не знае как ще изкупи вината си за това, че е оставила без надежда и бъдеще дедите, че е прекъснала родовата верига. Тя се чувствава средоточие на целия поток на времето, върху нея лежи огромната отговорност за съхраняването смисъла на толкова отминали живота: „Как трябва да се чувствава човек, заради когото са живели много поколения?“ (449)

Тази формула е още една семантична конфигурация на родовата памет, която ще съхрани човешката същност, предавайки я от поколение на поколение. Вървейки по своята жизнена орбита, човек трябва да съществува и да работи с усещането, че „заради него са живели много поколения“, и да носи отговорността пред бъдещето за това, как живее. В този смисъл и философията на Стопанина на острова, че бъдещето и настоящето са повторение на миналото, се включва естествено в семантичната характеристика на понятието „родова памет“. Съхраняването на изкопните родови връзки и закони определя вътрешното духовно пространство на всеки човек и съзнателното им потъпкване води до нравствена индиферентност и унищожаване на човешката идентичност.

Още преди гибелта на родното огнище има жители, които се отказват от него и се самоизолират от родовата общност. Петруха и Клава Стригунова с един замах прерязват връзките с общността. Те без жал се отделят от родното място, защото всъщност никога не са пускали корени тук. Никакви трайни връзки не ги свързват с острова и с хората на него. Осъждайки ги, Даря ги характеризира най-точно: „Тук не се прихванахте и никъде не ще се прихванете, за нищо не ви е жал. Ей такъв сте вий. . . отсевки“ (384). Петруха сам запалва родната си къща, сам прекъсва родовата верига и връзката с другите. Хората се отдръпват от него „като от чума“ (352). Пожарът на острова разединява хората, връзките между тях започват да се късат при това „срамно събитие“. Унищожаването на един корен е всъщност съксяване на една брънка от веригата. Пожарът е визия за съдбата, която е отредена на всяка къща, и всеки един от жителите на острова предварително изживява пожара на собствения си дом. Това събитие е изпитание за всеки един от тях, то е изпитание на устойчивостта на връзките между отделните членове на общността, проверка на нейната сила. Но тези връзки са трайно нарушени. Някои от жителите са вече в новите си домове и се връщат само за коситбата и събирането на картофите. Съпоставянето на тези две събития, събрали хората отново в родния край, разкрива промените, настъпили в тяхното съзнание под влиянието на новия живот в другото село. Докато по време на коситбата те се опитват да напипат отново секрета на общността и на колективния живот и това донякъде им се удава, то при последното идване, когато дните на Матюра са преброени, членовете на общността са вече раз-

единени, духовната нечувствителност е вече трайно установена между тях. Това е последното прощаване със земята, на която са родени и отраснали.

Каква съдба ги очаква? Какъв ще бъде животът в новото селище? Слуховете, които се чуват за него, плашат с трайното и необратимо разместване на жизнените пластове. За старите жители на Матьора той е невероятен и непонятен, както е непонятно и странно за Даря това, че в града един циганин имал крава. Животът трябва да напусне своето русло и да влезе в ново. Какво ще бъде то? Ще се опазят ли нравствените корективи на родовата памет? Ще се запази ли единството на човешката общност като такава? Как ще започне и установи човек своя живот, за да не мине той безплодно и безцелно?

Колеланието между различните възможности за осмисляне на живота създава ефект на многозначност на всеки детайл, на всеки жест или постъпка на героите. Тази многозначност добива реални измерения в най-новата повест на В. Распутин „Пожарът“. Родното място е вече отдавна „удавено“, животът е преминал през двадесетия праг на потока на времето, „сигурно дори земята успя да се наклони натам, накъдето ги бе люшнало, но ден не минаваше, без Иван Петрович да си спомни за своето старо село. . . , мъчейки се да разбере какъв е бил животът там и докъде бяха стигнали тук“ (130).

Труден е животът на хората, откъснати от своето родно място и изкуствено присадени върху новата почва на селището от „бивачен тип“, селище с къщи-квартири, а не със семейни домове, селище без устон, традиции и корени, което е като че ли в постоянна готовност да тръгне нанякъде до следващата временна спирка.

„Четири подпори има човек в живота: къщата със семейството, хората, с които прекарваш празници и делници, работата и земята, на която е домът ти. И всичките четири са една от друга по-важни. Закуца ли някоя от тях, целият свят се килва“ (158). До тази истина стига главният герой на повестта Иван Петрович, преживял вече „удавянето“ на своето родно село. Четирите житейски подпори са основните елементи, които определят координатите на всеки човек върху пространствено-времевия модел на битието. Те са пренасяни от поколение на поколение през всички прагове на потока на времето и са нова конфигурация на родовата памет. Определяйки параметрите на живота и вътрешното духовно пространство на жителите на селището, авторът изследва промените в нравственото им битие, които, поставени в сравнителен план с нравствено-психологическото ядро на повестта „Прощаване с Матьора“, се разкриват чрез механизма на действие на бинарната корелация „запазени елементи“ — „нови елементи“.

Деформиран и осакатен е характерът на работата, която поглъща хората. Тя не съвпада със стойностите на труда, към който са приобщени те, защото „да сечеш дърва не е като да сееш зърно, където едни и същи грижи се повтарят от сезон на сезон, и колкото и да живееш, животът все няма да ти стигне за земеделския труд“ (127). Защото едно е да унищожаваш, гонейки плана, а друго е да работиш, очаквайки богатството, с което ти се отплаща земята за вложения труд.

Споменатите особености несъмнено оказват влияние върху нравствения статус на хората, опитващи се да изградят нов живот на ново място. Откъснат от своя родов корен, променящ неизбежно своя отдавна установен начин на живот, човекът постепенно губи чувството си за принадлежност към родовата общност, постепенно става нечувствителен към написаните, но установени от дедите родови закони, постепенно разколебава системата на своите вътрешни нравствени ценности. Загубата или потискането на колективния спомен се оказват основна мяра за разединяването и отчуждението от общността, за трайната загуба на чувството за единство и принадлежност към човешката общност като такава. Това всъщност е прекъсването на общностната верига, най-страшното престъпление в представите на старията Даря от „Прощаване с Матьора“. Това улеснява разколебането на духовните устон и нравственоценностните координати на човешкото битие и интерферирането с един „особен сой хора, не съвсем за изхвърляне, не напълно загубени

... гонени от сатанинско проклятие и безразлични към всякаква работа“ (137). Това са „лесноподвижните хора“, според безкомпромисната присъда на Даря — хората „отсевки“, без установен дом, носещи се според посоката на вятъра, които битуват, а не живеят на земята. Те нямат корен, именно защото у тях трайно присъства или загубата на колективния спомен, или съзнателното заглушаване на вътрешния глас.

Кое е по-лесно: да се приобщиш към скитниците, обитаващи земята като случайни пътници, или да опазиш изконните връзки с наследените нравствени постулати, съхранени от колективната памет, които те свързват със земята и те заставят да бъдеш неин хранител, а не опустошител?

Тези глобални проблеми, поставени в полемичен ракурс, се разкриват най-релефно в ситуацията, която оформя събитийната канава на повествованието — пожарът, избухнал в складовете на селището. Тази гранична ситуация катализира проявите на промените, настъпили в духовното битие на героите след откъсването от собствения корен и смесването на житейската философия на родовата общност с новата психика на „лесноподвижните хора“. Сам участник в спасяването на стоките от горящите складове, главният герой регистрира проявите на двата типа жители, поставя на преценка положителните и отрицателните стойности както на едините, така и на другите. Оказва се, че част от „обесниците“ самоотвержено се хвърлят в огъня да спасяват стоките от горящия склад, а хора, които Иван Петрович познава отдавна и вярва в тяхната безкомпромисна честност, се опитват да присвоят спасеното, без да се интересуват от щетите на пожара.

Интересна е функцията на главния герой на повестта. Той донякъде заема медиалното положение на Даря от повестта „Прощаване с Матьора“, в известна степен поема нейната роля, тъй като той е най-верен наследник и продължител на нравствените постулати, на акумулираните в родовата памет ценности, които тя се стреми да предаде по-нататък. Функционално и типологически той е съпоставим и с образа на сина на Даря, Павел Пинигин, който живее в новото селище, но чувства връзката с острова. Павел е по-скоро на страната на майка си в спора с Андрей, но същевременно нещо в него е прекършено, нещо е променено. Павел Пинигин и Иван Петрович заемат междинно място, но Павел като че ли сам се опитва да убеди себе си, че всяка промяна е за добро, че със старото не може да се живее, макар че и неговата душа възроптава: „Майка ми в едни неща е сигурна, младите — в други, пък аз изобщо в нищо не съм сигурен“ (361).

Запазил своя вътрешен нравствен ориентир, верен на неписаните общинни закони, съхранени в родовата памет на дедите, Иван Петрович остава неуморим търсач на истината в новите условия на живот. Трескаво дирещ причините за деформациите в духовния свят на бившите жители на Егоровка, той е ужасен от силата и обхвата на приспособленческата житейска философия, според която привидно всичко е наред (та нали планът се изпълнява!), но която трайно и необратимо руши нравствените и моралните устои, определящи параметрите на човешкото битие: „Колко свят все готованци и тарикати! Как се случи така, че се оставихме на тях, как се случи?“ (133). Оказва се, че гонейки собственото си благополучие, човекът загубва вкуса на истински полезния труд. Неговата чувствителност към другите и болките на другите закърява, човекът загубва своя вътрешен нравствен ориентир и изгражда външното си материално благополучие за сметка на вътрешното духовно пространство.

Разкъсван от противоречия, несъумял да успореди нормите на нравствения кодекс, опазени в паметта на поколенията, и темповете на задъханото и донякъде безогледно движение напред, които накръняват духовната цялост на личността, Иван Петрович представлява нов тип герой, който съветският критик А. Нуйкин определя като типа на „търсещия герой“. Основните параметри на образа са „нравственият максимализъм, безкомпромисността, неумението и нежеланието да се

правят каквито и да било сделки със съвестта, дори в името на високи цели. Тъй като целта, изискваща нечестни средства, не може да бъде висока.⁴⁴

Труден е животът на Иван Петрович, защото „едно е безредното около теб и съвсем друго — безредното вътре в теб“ (142). Как да се възстанови вътрешната хармония? Та нали това не е станало изведнъж? Кои са условията, които са създали този начин на живот, с който душата му не се съгласява?

Героят разбира, че за всичко не могат да се винят „обесниците“. Тази „организирана в едно сила“ (149) само катализира промените, настъпили в духовното битие на бившите жители на Егоровка. И не е случайно това, че пришълците се чувствуват като у дома си тук, в това селище, където намират оптимални условия за своя начин на живот. Те не биха се установили в Сирилки, където живее синът на Иван Петрович Борис, където животът се крепи „не на хокане и глоби, а на отдавна общоприет общинен закон“ (148), въпреки че и това селище е изградено от пришълци.

Този общоприет общинен закон е като че ли системата на родовата патриархалност с ревностно пазена кодирана генетична информация, която иска да запази и предаде на поколенията Даря при напускането на Матъора. Правилата на този нравствен кодекс не са останали напълно застинали и непроменени, а и това не би било възможно при пренасянето им в други условия на живот, но те съхраняват пълнокръвието на междуличностните връзки и опазват човешката общност като такава и в новата жизнена орбита.

Иван Петрович констатира, че общността на неговите съселани от Егоровка е разединена преди идването на „лесноподвижните хора“ в селището, че връзките, установени и поддържани от родовата памет и нравствения кодекс на дедите, са трайно нарушени и причината за това не са пришълците. Неговата памет услужливо го връща към първите години от заселването на това място, когато общността се крепи върху старите родови закони, поддържащи единството в добро и зло, когато между отделните градини са се утълквали пътеки, когато всеки е приемал болката на другия като своя болка и е споделял радостта на другия като своя радост. Той си спомня времето, когато къщите не са се заключвали, докато сега, чул вестта за пожара, е „обзет от друга мисъл: че трябва да заключи къщата“ (123).

Кои са причините за промените в жизнения кодекс на хората? Защо те се разпиляват и всеки живее сам за себе си? Отговор на мъчителните въпроси Иван Петрович търси в корекциите в жизнената орбита на своите съселани.

Работата, която поглъща тук хората, носи коренно различен характер. Безогледното унищожаване на гората в гонене на плана е неспоставимо със същността на земеделския труд, с който са свикнали бившите жители на Егоровка. Защото грижите за земята увеличат и обединяват в своята цикличност и в очакването на отплатата за вложения труд, докато лекомислието и безотговорността в унищожаването на природните дарове трайно установяват безотговорността в междуличностните отношения. Защото се оказва, че работата през куп за грош, разхищаването на тези богатства се заплащат добре, колкото и парадоксално да звучи това.

Трудът загубва своите истински стойности и приравнява бившите жители на Егоровка с „обесниците“, които са напълно равнодушни към работата, която вършат, стига тя да се заплащат добре. Деформирано и ограничено е вътрешното пространство на този тип хора, те не усещат радостта от труда, който обогатява. Всички те са като своя главатар Сашка Девяти, който „като че съхне отвътре, сбръква се, като че само обвивката му е останала“ (149). Тяхната духовна осакатеност е резултат от отношението им към труда и лекомисленото прекъсване на всички връзки, установени в нравствената памет на поколенията. При по-внимателно вглеждане между тях можем да видим и Петруха, подпалил родната си къща на Матъора, и Клава Стригунова, изоставила всичко родно и свято без жал заради по-лекия живот в новото селище. В техния живот трайно е установена бездуховността и безотговорността към хората и към самите себе си.

⁴⁴ А. Н. Уйк и и. Еще раз об идеальном герое. — Вопросы литературы, 1986, № 1, с. 127.

Затова Иван Петрович, без да оневинява „обесниците“, укорява повече своите съселяни, поддали се на инерцията, „примирили се и клюмнали, повярвали, че всяка промяна е само за добро“ (151). Защото човекът трябва да запази своя вътрешен нравствен ориентир при всички обстоятелства, въпреки неизбежните промени в жизнената орбита в новото селище.

„Доброто в чистия си вид се превръща в слабост, а злото — в сила. Но в чист вид те почти не са се запазили. Те престанаха да бъдат начин на живот и станаха гледна точка, която всеки ден може да се променя“ (158). Разколебането на вътрешната ценностна система, обусловено от прекъсването на веригата на родовата памет, определя и безогледното движение напред, което не само носи материални придобивки, но и трайно руши връзката със земята като наш общ дом. „Стопанинът е на земята, на територията е завоевателят, покорителят. . . Човекът, виждащ в земята само „територия“, не се интересува много какво е било преди него, какво ще остане след него. . .“⁵ — подчертава Ю. Селезньов.

Безскрупулно гонейки плана за добива, човекът руши своя единствен и най-сигурен дом. „Ами че тази земя е на всинца ни дет са били преди нас и дет ще дойдат след нас.“ (394) — възкликва Даря. Като вижда безогледното унищожаване на гората, Иван Петрович е разтревожен: „И тази работа „до вейка“ ще стигне за три години, хайде да са четири. А ПОСЛЕ?“ (127) (к. м. — А. К.).

С особена острога и тревога поставя този въпрос В. Распутин пред нас. Защо безотговорността и лекомислието се настаняват трайно в междуличностните отношения и във взаимоотношенията на човека и природата? Този проблем засяга всички нас днес, когато вече е ясно, че за да пресъхнат корените на живота, не е непременно задължително да има природни и социални трусове, а просто е необходимо да живеем така, както живеем в момента.

Защо така безмислено човекът трябва да руши своята най-силна опора, това, което го приобщава към живота и остава след него? Та нали домът е там, където работиш, смисълът на битието е в това, което остава? „Работата е това, което остава след теб. . . Теб те няма, ти вече се превръщаш в работа за другите, а тя дълго, дълго ще напомня за теб на живеещите и след теб. . . особено ако работата ти се влива в полезната река“ (157). Тази изстрадана истина, до която достига Иван Петрович, е изофункционална характеристика на целта и смисъла на човешкия живот. Тази истина се стреми да внуши на хората и Даря. Единствено работата и допирът със земята ще възстановят вътрешното духовно равновесие на героя от повестта „Пожарът“ и ще му помогнат да преодолее „пустотата“, „краткото вцепенение или започналото втвърдяване“ (165) на душата, настъпило след преживените обиди и загубата на толкова свидни неща в новите условия на живот. „Отдалеко се съзираше той: върви по пролетната земя дребен, заблудил се човек, отчаял се да намери своя дом, ето ще свърне сега зад горичката и ще се скрие завинаги“ (165).

Откритият финал на повестта „Пожарът“, а нека си припомним и мъгливото утро на последния ден на Матяора, в което се чува само шумът на търсеция (или заблудил се) катер, предоставя на нас решението на съдбата на главния герой Иван Петрович. Според мен е твърде съзнателно обобщение в очертаването на жизнената орбита на героя чрез комбинирането на две от най-често срещаните руски имена, тъй като повестта е тревожен размисъл за съдбата на поколението, търсещо своя път и дом в буйния поток на времето. Нравствените пустулати на родовата памет са живи у героя. Те са непотъпкани и неопетнени при сблъсък с приспособленческата жизнена философия на „завоевателите“ на природата. Той ще превъзмогне обидата, която все още горчи в душата му, каквото и да му струва това. Защото „може би най-важното е всеки да държи за вярната посока на своето си място, а не да криволочи в безпътница и да връзва живота си на възли от неопределено търсеци прибежки“ (131).

⁵ Ю. Селезнев. Земля или территория? — Вопросы литературы, 1977, № 2, 55—56.

Съ своята нова повест В. Распутин прибавя нови черти към характеристиката на проблемите, които вълнуват голям кръг съветски писатели. Той разширява философската и нравствената основа на глобалните въпроси на нашето съвремие, свързани с настъпването на научно-техническата революция във всички сфери на нашия живот и последствията от това. Писателят поставя остро и неотложно въпроса за „нравственото здраве на човека“, за това, кое да запазим и кое да изхвърлим от миналото, което съставлява нравствената памет на народа и как да се съхрани тя, дали, достигайки бързите темпове на ежедневието, човекът не ограничава своето вътрешно духовно пространство, както и други обществени и нравствено-етични проблеми, отразени под формата на изследване на привычното всекидневно човешко съществуване.

Тази проблематика в общи линии определя параметрите на творческата изява на В. Распутин. И ако разглеждаме повестите „Прощаване с Матъра“ и „Пожарът“ в тяхната функционално-семантическа зависимост и като имаме предвид факта, че „темата Матъра“ се появява още в една от първите творби на автора (документалната повест „Надолу по течението“), може би в скоро време ще прочетем още една повест за съдбата на човека, изгубил своя родов корен и търсец своето място в буйния поток на времето.